

Stiftelsen Nordiska museets remissvar över betänkandet En kulturkanon för Sverige (SOU 2025:92)

Sammanfattning

Stiftelsen Nordiska museet ställer sig positiv till betänkandets ambition att ”främja bildning, gemenskap och inkludering” men är dock tveksam till kommitténs förslag till hur kulturkanon ska finansieras, förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid. I sammanhanget vill Nordiska museet också framhålla att museerna, med sin samlade kunskap och omfattande samlingar, redan idag fungerar som fönster och referenspunkter mot en bredare bildningsresa genom svensk kultur och samhällsutveckling.

Kommitténs förslag om hur Sveriges kulturkanon ska förvaltas, tillgängliggöras och hållas relevant över tid

Förslag om förvaltning – ny stiftelse

Kommittén föreslår att Sveriges kulturkanon ska förvaltas av en ny, självständig stiftelse där staten föreslås vara stiftare och att stiftelseformen anses mest lämpad för att garantera oberoende och långsiktighet.

Nordiska museet delar bedömningen att förvaltningen behöver långsiktighet, armlängds avstånd och stabil finansiering över tid. Samtidigt vill museet framhålla följande:

Behov av etablerad kulturarvs- och forskningskompetens i förvaltningen

Museet bedömer att stiftelsen måste byggas med stark kulturarvsfacklig expertis och representation från ledande kultur- och kunskapsinstitutioner, såsom museer, bibliotek och arkiv men även expertis inom skolväsendet. Detta är nödvändigt för att säkerställa kvalitet och kontinuitet samt undvika parallella strukturer med befintliga institutioner.

Risk för fragmentisering

En ny stiftelse bör inte medföra att ansvar och finansiering för kulturarvet fragmenteras eller försvagas inom existerande institutioner. Nordiska museet föreslår därför att regeringen säkerställer att den nya stiftelsen verkar genom formaliserad samverkan med existerande aktörer samt att den statliga finansieringen, kopplat till de nationella kulturarvsinstitutionerna, inte urholkas utan i stället förstärks.

Förslag om tillgängliggörande

Kommittén föreslår att uppbyggnaden av en digital portal utgör huvudkanal för kulturkanon och ser portalen som ett pedagogiskt och interaktivt nav för fördjupning i Sveriges kultur och historia.

Nordiska museet önskar särskilt betona:

Portalen bör utgå från befintliga nationella infrastrukturresurser och vara uppbyggd kring en långsiktigt hållbar finansieringsmodell

Museet anser att portalen bör byggas i nära samspel med befintliga digitala ekosystem såsom K-samsök, Kulturnav och DigitaltMuseum för att undvika tekniska dubbelinvesteringar och säkerställa långsiktigt hållbar utveckling. För att lyckas krävs en dubbelriktad satsning och finansiering där både den nya portalens och de nationella infrastrukturernas resursbehov beaktas.

En kanonportal kräver ett stort samlat redaktionellt innehållsarbete, där museernas webbplatser och samlingsportaler samt skolans kanaler utgör en central nod. De kultur- och kulturarvsinstitutioner som redan forskar, fördjupar och förmedlar kulturarvet bör därför involveras som kunskapsbärare i portalens redaktionella arbete och där ges de ekonomiska förutsättningarna som kommer att krävas.

Kommittén föreslår att stiftelsen ska ha det övergripande ansvaret för att utveckla och förvalta den digitala portalen och med utgångspunkt i de 100 verken, utveckla fönster mot Sveriges historia och kultur. Ett omfattande och resurskrävande uppdrag där Nordiska museet ställer sig tveksam till om den föreslagna nya stiftelsen, med några få personer anställda, kommer att ha den kraft och erfarenhet som krävs att bygga upp, underhålla och få portalens innehåll att spridas och nyttjas i stor skala.

Satsningen på en kanonutställning kräver en fördjupad analys och en hållbar finansiering

Kommittén föreslår att kulturkanon ska tillgängliggöras genom en permanent utställning och att det museum vars ämnesområde och ändamål som kommittén bedömer ligger närmast syftet med kanonutställningen, är Stiftelsen Nordiska museet. En utställningssatsning är en intressant tanke men Nordiska museet vill poängtera att förutsättningarna för att kunna realisera förslaget behöver föregås av en fördjupad utredning.

I detta sammanhang vill Nordiska museet särskilt betona att implementeringen av en kanon kopplat till den föreslagna utställningen, den nationella portalen, bokutgivningen samt utvecklingen av egna regionala kanons via läns museerna, bör utredas och koordineras som en integrerad satsning riktad mot allmänheten och skolan.

Nordiska museet vill samtidigt framhäva att en utställningssatsning kräver principiella överväganden kopplat till att museet är en självständig stiftelse vars verksamhet styrs av stiftelsens stadgar samt att utställningssatsningen kommer att föra med sig omfattande logistiska utmaningar och vara i behov av en betydande ekonomisk förstärkning.

Slutligen vill Nordiska museet framhålla att utställningsmediet inte är statiskt utan behöver uppdateras och byggas om för att kunna fortsätta vara aktuellt och att attrahera en större och bredare grupp med besökare. Det är även viktigt att aktivera kunskapen i många olika sammanhang och använda sig av en bredd av kanaler och publika upplevelser för att nå ut brett.

Samverkan mellan skolor och museer är en central framgångsfaktor

Barn och unga är en central målgrupp när det gäller tillgängliggörandet av kulturkanon. Centralt i sammanhanget är att poängtera att museerna redan idag fungerar som broar mellan utbildning och samhälle. Museernas kulturhistoriska expertkunskap, utställningar och samlingar skapar tillsammans unika lärmiljöer för skolan, i deras arbete med måluppfyllelse i såväl historiska och samhällsorienterade ämnen som i skolans kulturuppdrag.

Kommittén föreslår under kapitel 6.2.8 att: *Vid pågående reformering av läroplaner och kurs- och ämnesplaner beaktar regeringen kulturkanon och uppmanar till användning i tillämpliga delar. Bedömning:*

Särskilda läromedel och lärarhandledningar tas fram och sprids. Nordiska museet ser här hur parallella strukturer riskerar att byggas upp för en del av det som museerna redan har som kärnuppdrag och att dessa parallella strukturer riskerar att sluka medel från museerna. Ett samlat grepp bör i stället tas där museernas pedagogiska roll utvecklas och stärks, exempelvis genom nya nationella uppdrag om samverkan mellan skolor och museer. Nya uppdrag som åtföljs av en långsiktig och riktad finansiering.

Förslag om revidering

Nordiska museet rekommenderar att framtida revideringskommittéer bemannas med både forskare och kulturarvsinstitutioner.

I sammanhanget kan noteras att både slott och herrgårdar ingår i listan över de 100 utvalda verken, inklusive Stadshuset, Riksbanken, Riksdagshuset och Radiohuset. Det som saknas är liknande byggnader och institutioner som bär upp samhällets gemensamma minne. Här är institutioner såsom Stiftelsen Nordiska museet och Skansen, Riksarkivet och Kungliga biblioteket helt centrala för att kunna förstå och förklara framväxten av det svenska samhället.

För det mer vardagliga och folkliga kulturarvet med människors liv och arbete som referenspunkt för förståelsen av det svenska samhället i en nordisk kontext, utgör Nordiska museet en för vårt gemensamma kulturarv helt central kunskapsinstitution. Nordiska museet innehåller idag en världsunik samling med berättelser, bilder och föremål som ger en unik inblick i människors liv och arbete genom 500 år. Det rör sig om hundratusentals berättelser från 1500-talet fram till idag inklusive 1,5 miljoner vardagsföremål och 6 miljoner bilder. I en framtida revidering förordas att dessa centrala kulturarvsinstitutioner och bärare av samhällets minne blir representerade.

Nordiska museet reflekterar även över att kommittén valt att inte inkludera verk efter 1975. För att skapa en "bredare bildningsresa" anser museet att kopplingen till samtiden och framtiden måste stärkas.

Nordiska museet ställer sig vidare frågande till varför listan över samtliga verk som har valts ut att ingå i en kulturkanon för Sverige, inte innehåller några verk från tiden före medeltiden. Hur rimmar det med att kanon har som ambition att fungera som fönster och referenspunkter mot en bredare bildningsresa genom svensk kultur och samhällsutveckling.

Ekonomiska och övriga konsekvenser

Kommitténs förslag till interimslösningar

Nordiska museet avstyrker ifrån kommitténs förslag till en interimistisk satsning på en regional kulturkanon samt genomförandet av bokprojektet *Sveriges kulturkanon*, innan en stiftelse har bildats och de 100 verken med dess kompletterande fönster ut mot kulturarvsinstitutionerna har etablerats. Nordiska museet anser här att man börjar i bakvänd ordning. Först bör man sätta ramverket med de 100 verken och de kunskapsfönster som ska följa med dem för att sedan iscensätta bokproduktion och den regionala kulturkanonsatsningen.

Betänkandet konstaterar att förslagen medför betydande kostnader för bildandet av en ny stiftelse, utveckling av portal, produktion av informationsmaterial och samordning av aktörer.

Kopplat till ekonomin vill Nordiska museet särskilt framhålla att:

1. **Satsningen inte får leda till omfördelning av anslag från befintliga kulturarvsinstitutioner**
Om finansieringen tas ur befintliga ramar riskerar arbetet med kulturkanon att undergräva de institutioner som ska möjliggöra kanons tillgängliggörande.
2. **Resurser behövs för samverkan**
När museer och andra institutioner förväntas bidra till portalen, nätverket eller utställningsverksamhet bör detta finansieras, inte bara organisatoriskt efterfrågas.
3. **Kostnadsplanen bör inkludera långsiktig teknisk förvaltning och tillgänglighetsutveckling**
Digitala plattformar med höga krav på tillgänglighet och pedagogik kräver fortlöpande finansiering, inte enbart investeringsmedel.

Avslutning

Nordiska museet välkomnar ambitionen att stärka kunskapen om Sveriges kulturarv och skapa gemensamma referensramar som "främjar bildning, gemenskap och inkludering." För att nå dessa mål krävs dock att kulturkanon utformas i nära samarbete med kulturarvsinstitutionerna, de aktörer som sedan lång tid bär det ansvar, den kompetens och den infrastruktur som kanon är beroende av för sin relevans och kvalitet.

Avslutningsvis vill Nordiska museet uppmärksamma att införandet av en nationell kulturkanon kan få konsekvenser för museernas långsiktiga handlingsutrymme. Museet vill därför betona vikten av att museernas etablerade verksamhet även fortsättningsvis kan utvecklas med professionell självständighet och framhåller att politikens roll främst bör vara att skapa goda förutsättningar för kulturverksamhet, snarare än att styra dess innehåll.

Nordiska museet står gärna till förfogande för fortsatt dialog i frågor som rör genomförandet av förslagen.

Beslut i detta ärende har fattats av styresman Sanne Houby-Nielsen efter föredragning av avdelningschef Sven Rentzhog. I handläggningen av ärendet har även avdelningschef Fredrik Svanberg och avdelningschef Elna Nord deltagit. Hela ledningsgruppen har tagit del av remissen.

För Stiftelsen Nordiska museet,

Sanne Houby-Nielsen
Styresman, Stiftelsen Nordiska museet